

Бекітемін:
Мектеп директоры
Алиева Г. С.

ШАХМАТ ҮЙІРМЕСІНІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ

Үйірме жетекшісі: А. Г. Жорматов

2025-2026 оқу жылы

Түсінік хат

«Шахмат» үйірмесіне арналған бағдарламасы

Авторлар: қарастырған К. Гросс, Г. Спенсер, И. Хейзинга, И. Кант, В. Вундт, Ф. Шиллер, К. Бюллер, В. Фриге, Р. Ван дер Коэй, В. Демин, М. Каган, К. Исупов, т. б. ғалымдар ойын теориясының қалыптасуы мен дамуын, ойын әрекетінің әлеуметтік жақтарын айқындап, оның бала қиялы мен ойлау қабілетіне оң әсер ететінін анықтаған.

Тарихына шолу: Шахмат (Чатуранга немесе Шатранж оны төрт адам ойнаған) – Отаны Үндістанда VI ғасырда кең тараған, өте қызықты, ойлы ойын. VIII – IX ғ.ғ. Сауд-Аравияда «Шахмат» аталды Испания, Европада, XVI ғ. Шахмат жүрістері жаңартылды. Мысыр еліндегі пирамида ішінде, де еденде шахмат тақтасы сызылғаны табылған.

«Шахматты» - Дүние жүзінде ойнайд десем қателеспеспіз.

Ойын әрекетінің философиялық негіздерін ғылыми тұрғыдан қарастырған К. Гросс, Г. Спенсер, И. Хейзинга, И. Кант, В. Вундт, Ф. Шиллер, К. Бюллер, В. Фриге, Р. Ван дер Коэй, В. Демин, М. Каган, К. Исупов, т. б. ғалымдар ойын теориясының қалыптасуы мен дамуын, ойын әрекетінің әлеуметтік жақтарын айқындап, оның бала қиялы мен ойлау қабілетіне оң әсер ететінін анықтаған.

Қазақстан шахмат спорты жетістіктері

Кеңес Одағы кезінде қазақстандық шахматшылар ірі жеңістерге қол жеткізіп жатты. Мысалы, Мухин және Лебович оқушылар арасындағы КСРО чемпиондары атағына ие болды. Тәуелсіздікті алғаннан кейін Қазақстанның шахматтық өмірі дамуға зор талпынысын алды.

1993 жылы ерлер құрамасы Азияның чемпионы атағына, 1999 жылы екінші орынға ие болды. 1997 жылы ұлттық команда Азиядағы ең үздік команда атағына ие болып, Швейцарияда өтетін командалық әлемдік чемпионатқа қатысу құқығына ие болды және әлемнің ең үздік 10 құрама командасының ішіне кірді. Жастар құрамасы 1997 жылы басқалардың ішінде Ресей құрамасын баса озып, Аргентинада өткен әлем чемпионатының күміс жүлдегері атанды. Павлодар қаласының құрамасы қалалар арасындағы Азия чемпионаттарының үш дүркін жеңімпазы болды (1998, 2000 және 2008 жылдары). 2010 жылы Ханты-Мансийскте өткен дүниежүзілік шахмат олимпиадасына 140-тан астам команда қатысты, Қазақстанның құрама командасы 29 орын, ерлер арасында 27 орынды алды, бұл соңғы 20 жыл ішіндегі ең үздік нәтиже болып саналады. Бұлбас шынықтыратын ойынды «шахмат» 32 Фигура мен, және 64 шақпақтан тұратын тақтамен ойналады.

Республикамыз Қазақстанда чемпиондардың ішінен білетінім. Әлем чемпионы Динара Сдукасова 2016ж. Үндістанда өткен чемпионаттан тоғыз дүркін чемпионы атанды.

Негізге алынады: Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министірлігі.

Мақсаты:

Шахмат ойынын туралы жалпы түсінік беру және ойнау ережелерін үйрету.

1. Оқушыларға спорт ойынын үйрете отырып дүние танымын кеңейту, ой-өрісін дамытуға ықпал ету.
2. Белсенділігі мен қызығушылығын арттыру, ежелден келе жатқан IV ғасырдан бергі тарихы бар шахмат ойынды қастерлеуге және жалғастыруға тәрбиелеу.

Міндеті:

- Жаңа материалды меңгерту.
- Құрал жабдықтар интерактивті тақта жабдықтары, шахмат тақталары, сызбалары.
- Арнайы тақтада екі адам арасында ойналады;
- Жүріс ойыншылар тарапынан кезектесіп жүріледі;
- Жүрістің кімнің жасайтынын жеребемен немесе қарсыластардың келісімен анықталады;
- Шахмат ойынында бір рет қарсыласын ұтып алуға болады.
- Ойын аяқталуға жақындаған сайын әр ойыншының шахмат фигуралары таусыла бастайды, яғни ойын соңында қарсыластардың бірінің «шах!», «мат!» жүріс жасай алмайтын жағдай да кездеседі.

Түсінік хат

Қазіргі ақпараттандыру технологиясының кең дамыған кезінде оқушылар үлкен ауқымды ақпараттарды тез қабылдап, сараптап, логикалық қорытындылар жасай білулері керек. Логикалық және жүйелі ойлауды қалыптастыруда шахматтың алатын орны зор. Ол оқушылардың аз уақытта ойлдарын шоғырландыруына, туған жағдаятты сараптауға және шешім шығаруға үйретеді және алдына қойған мақсатына жетуге, төзімділікке тәрбиелейді.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев Астанада өткен тез шахмат пен блиц чемпионатының ашылу салтанатында «Шахмат адамдарды тез ойлатады, шешім қабылдатады және қадам жасатады. Мен бүгінгі таңда Қазақстанның көптеген балаларының спорттың осы түрімен айналысатынына қуаныштымын» деген болатын. Сонымен қатар мектептердің оқу жоспарларына шахмат сабақтары енгізіліп отыр.

Шахмат – екі тұлғаның көрнекі түрде сайысу түрі. Ол бізге адамның шығармашылық дәрежесін анықтауға қажет. Шахмат ойнаушының үнемі жетілуінен, жүйелі түрде дайындық сағаттарын жүргізуден кейін нәтиже күтуге болады. Сонымен қатар шахматты үйретудегі жаттықтырушының шығармашылық деңгейінің жоғары болуы қажет.

Бағдарлама 7-14 жас аралығындағы балаларға арналған. Оқыту мерзімі 2 жыл.

Бағдарламаның тиімділігі – уақыт талабымен сәйкес. Жеке тұлғаны жетілдіру қиын мәселе болғандықтан, шахматты үйретудің құрылымы мен мазмұны мақсатқа бағытталған мінез қалыптастыруға тәрбиелейді. Сабақтан тыс білім беру жүйесінде шахматты үйрету жүйесі оқушылардың жеке қабілеттіліктерін айқындап, жетілдіре отырып оның тұлға ретінде жалпы жетілуі мен тәрбиесіне бағытталады

Бағдарламаның ерекшелігі балаға даралап білім беруге бағытталғандығында. Ол бағдарламаға енгізілген және екі негізгі бағыт алады. Алдымен әр шахмат ойнаушының тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып тәрбиелеуде, екіншіден әр тәрбиеленушінің өмірге көзқарасы, жағдаяттарды шеше білуі есепке алынады. Баланың жеке қасиеттерін табиғи, физикалық және психологиялық қасиеттерін білуді талап етеді.

Бағдарламаның жаңалығы мұғалімнің сабақтарда қолданатын, балалардың жеке және жалпы логикалық ерекшеліктерін жетілдіретін дидактикалық материалдарын (карточкалар, шахматтық этюдтар және тапсырмалар) әзірлеуінде, зерттеу әдісін қолдануында (шахматтың шығу тарихы туралы рефераттар мен баяндамалар жазуында), мектептің материалдық жағдайын ескере отырып оқу-тақырыптық жоспарын құруда.

Бағдарламаның мақсаты : шахмат сабағы арқылы шығармашыл, дарынды жеке тұлға жетілдіруге жағдай жасау.

Бағдарламаның міндеттері:

Білім беру:

- Шахматтың шығу тарихымен таныстыру;
- Ойын ережелерін үйрету;
- Оқушыларға шахмат ойыны туралы теориялық білім беру, сайыстар өткізу ережелерімен таныстыру.

Жетілдіру:

- Тұлғаның логикалық ойлауын, есте сақтауын, орнықтылығын жаңа басқа да жағымды қасиеттерін жетілдіру;
- Төзімділігін, өз өзіне және қарсыласына сынмен қарауын;
- Логикалық ойлау әлемі мен бейнелеп ойлаудың сұлулығын бойлатып, қоршаған орта туралы елесін кеңейту;

Тәрбиелік:

- Айналасына ұқыптылықпен қарау, жеке қасиеттерін жетілдіруге ұмтылдыру;
- Өзін тәртіпке салуға тәрбиелеу;
- Еріктілік қасиеттерін жетілдіруге және өзін өзі бағалай білуге.

Бұл бағдарламаны игеру барысында оқушылардың пәнді игеруімен қатар ұжымда жұмыстана білуі қалыптасады.

Оқушылардың пәндік құзырлығы:

1. Техникалық, оқушылардың

- Жаттығу ойындарында, мектепішілік, аудандық шахмат сайыстарына қатысуында;
- Ойын барысында шахматтық есептер мен этюдтарды шешу барысында қалыптасатын іс әрекеттері.

2. Интеллектуалдық, оқушылардың

- Ойынға сараптама жасауымен;
- Арнайы әдебиеттерді оқуымен;
- Үздік ойыншылардың ойындарын қарап талдауымен қалыптасатын іс әрекеттері.

Оқыту бағдарламасы

Оқушылардың білім біліктілігіне қойылатын талаптар.

Бірінші жылды аяқтағаннан кейін оқушы білу керек:

- шахматы ойнау ережесін;
- ойнаушының құқы мен міндеттерін;
- шахматтың шығу тарихын;
- ойын тактикасы туралы негізгі түсінік.

Орындай білуі керек:

- алған білімдерін практикада қолдана білу;
- назарларын, ойларын шоғырландырып, уақытты үнемдеу;
- шахматы құштарлықпен ойнау.

Оқу жоспары

№	Оқу тақырыптары мен іс әрекеттері	Сағат саны		
		теория	практика	барлығы
1	Кіріспе. Ұйымдастыру сағаты.	2	-	2
2	Шахмат- спорт, ғылым, өнер.	2	-	2
3	Шахмат ойнау ережелері, шахмат күресінің ерекшеліктері.	2	8	10
4	Мат қоюдың қарапайым схемасы.	2	10	12
5	Тактика	2	12	14
6	Эндшпиль	2	4	6
7	Дебют	2	4	6
8	Этюдтер мен есептерді шешу сайыстары.	-	2	2
9	Бір уақыттағы ойындар	-	2	2
10	Сайыстар (турнирлер)	-	4	4
11	Жеке оқытулар	-	6	6
12	Қорытынды сағат	2	-	2
Барлығы:		16	52	68

Өткізу кестесі

№	ТӘЖ	Апта күні	Уақыт
1	Жорматов Айдос Гауезханович	Бейсенбі	15.00 -17.00
2	Жорматов Айдос Гауезханович	Сенбі	11.00 - 13.00

№	Тақырып	Сағаттар саны	Мерзімі	Ескерту
1	Остан ережелері	1	04.09.2025	
2	Остан ережелері	1	06.09.2025	
3	Тақта	1	11.09.2025	
4	Тақта	1	13.09.2025	
5	Нотация	1	18.09.2025	
6	Нотация	1	20.09.2025	
7	Фигуралар	1	25.09.2025	
8	Фигуралар	1	27.09.2025	
9	Алғашқы позиция	1	02.10.2025	
10	Алғашқы позиция	1	04.10.2025	
11	Жүрістер	1	09.10.2025	
12	Жүрістер	1	11.10.2025	
13	Жүрісті жазу	1	16.10.2025	
14	Жүрісті жазу	1	18.10.2025	
15	Шах. Мат. Пат.	1	23.10.2025	
16	Шах. Мат. Пат.	1	06.11.2025	
17	Тең ойындар	1	08.11.2025	
18	Тең ойындар	1	13.11.2025	
19	Қосымша ережелер	1	15.11.2025	
20	Қосымша ережелер	1	20.11.2025	
21	Шахматтағы үш кезең	1	22.11.2025	
22	Шахматтағы үш кезең	1	27.11.2025	
23	Жалғыз корольге мат беру	1	29.11.2025	
24	Жалғыз корольге мат беру	1	04.12.2025	
25	Ферзьімен мат беру	1	06.12.2025	
26	Ферзьімен мат беру	1	11.12.2025	
27	Екі ладьямен мат беру	1	13.12.2025	
28	Екі ладьямен мат беру	1	18.12.2025	
29	Екі пілмен мат беру	1	20.12.2025	
30	Екі пілмен мат беру	1	25.12.2025	
31	Екі атпен мат беру	1	08.01.2026	
32	Екі атпен мат беру	1	10.01.2026	
33	Позициялық артықшылық	1	15.01.2026	
34	Позициялық артықшылық	1	17.01.2026	
35	Ашық шабуыл	1	22.01.2026	
36	Ашық шабуыл	1	24.01.2026	
37	Ашық шах	1	29.01.2026	
38	Ашық шах	1	31.01.2026	
39	Комбинация	1	05.02.2026	
40	Комбинация	1	07.02.2026	
41	Күштерді тез дамыту	1	12.02.2026	
42	Күштерді тез дамыту	1	14.02.2026	
43	Дебют	1	19.02.2026	

44	Дебют	1	21.02.2026	
45	Дебюттегі қателік	1	26.02.2026	
46	Дебюттегі қателік	1	28.02.2026	
47	Қысқа партиялар	1	05.03.2026	
48	Қысқа партиялар	1	07.03.2026	
49	Мительшпиль	1	12.03.2026	
50	Мительшпиль	1	14.03.2026	
51	Комбинация типтері	1	19.03.2026	
52	Комбинация типтері	1	02.04.2026	
53	Соңғы горизанталь мат	1	04.04.2026	
54	Соңғы горизанталь мат	1	09.04.2026	
55	Қорғаныс	1	11.04.2026	
56	Қорғаныс	1	16.04.2026	
57	Қорғанысты бұзу	1	18.04.2026	
58	Қорғанысты бұзу	1	23.04.2026	
59	Тең ойын комбинациясы	1	25.04.2026	
60	Тең ойын комбинациясы	1	30.04.2026	
61	Ортадағы корольге шабуыл	1	02.05.2026	
62	Ортадағы корольге шабуыл	1	02.05.2026	
63	Ракировкаға шабуыл	1	14.05.2026	
64	Ракировкаға шабуыл	1	14.05.2026	
65	Ауыр фигурамен мат	1	16.05.2026	
66	Ауыр фигурамен мат	1	21.05.2026	
67	Құрбандық фигура	1	23.05.2026	
68	Құрбандық фигура	1	23.05.2026	